

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจของโลกมีพลวัตสูง ความเจริญทางเทคโนโลยี เป็นส่วนหนึ่งในความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการเตรียมคนเพื่อให้พร้อมในความเจริญที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หลักสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ จะต้องให้ความรู้และประสบการณ์ด้านวิชาการ การฝึกอบรมความรู้ที่ทันสมัยรวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 6 เน้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกด้าน มีความรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2553 : 2)

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ที่ระบุไว้ในหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 กรมวิชาการ (2546 : 9) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรเริ่มต้นตั้งแต่ระดับปฐมวัยคือวัยตั้งแต่ แรกเกิดถึง 6 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เป็นรากฐานที่สำคัญของชีวิต เพราะในวัยนี้ร่างกายและสมองของเด็กเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มุ่งส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัยความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสังคม ซึ่งจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในข้อ 8 ว่า “เด็กปฐมวัยควรอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540 : 15-16) ระบุว่าพฤติกรรมทางสังคมจะถูกหล่อหลอมขึ้นจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆตัว สถาบันต่างๆ ในสังคมที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดคุณสมบัติต่างๆ ให้กับบุคคลในสังคมตั้งแต่เยาว์วัย ลักษณะทางสังคมของเด็กปฐมวัย 5- 6 ปี จะมีการเล่นรวมกลุ่มกับเพื่อนๆ รู้จักการเป็นผู้ให้และผู้รับที่ดี กระตือรือร้นช่วยเหลือผู้อื่นเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น กุลยา ตันติผลาชีวะ (2549 : 18 - 21) กล่าวว่า การมีสัมพันธภาพทางสังคมมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ การเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน รวมทั้งมีความพึงพอใจในสัมพันธภาพทางสังคมที่ดีต่อผู้อื่นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเด็ก

การจัดให้เด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ให้เด็กได้แสดงออกทำให้เด็กเกิดการปรับตัวและปรับพฤติกรรม มีความภาคภูมิใจในตนเอง อันนำไปสู่พฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์

แนวการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย กรมวิชาการ (2546 : 52-66) กำหนดไว้ว่า ควรจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ เหมาะกับอายุและวุฒิภาวะของเด็ก เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ เด็กได้ลงมือปฏิบัติ เคลื่อนไหว สำรวจ สังเกต สืบค้น ทดลอง คิด วางแผน ตัดสินใจ และนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวกและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถจัดเป็นกิจกรรมประจำวัน วันละ 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวจังหวะ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ กิจกรรมเสรี กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมกลางแจ้งและกิจกรรมเกมการศึกษา โดยเฉพาะกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่มีบทบาทเด่นชัดในการส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย โดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือประกอบด้วยกิจกรรมได้แก่ การวาดภาพระบายสี เล่นสีน้ำ พิมพ์ภาพ ปั้น ฝึก ประติมากรรม และ การประดิษฐ์

เบญญา แสงมณี (2545 : 63) กล่าวว่ากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สามารถส่งเสริมการเจริญเติบโตทางด้านสังคม ขณะเด็กเลือกกิจกรรมที่พอใจและรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มย่อย ๆ ตามความสนใจที่คล้ายคลึงกันในการร่วมกระทำกิจกรรมศิลปะเป็นกลุ่ม เด็กจะรู้จักการแบ่งปันเครื่องมือ เครื่องใช้ ความคิดเห็น การตัดสินใจ และการให้การยอมรับนอกจากนั้นยังเรียนรู้สิทธิความเป็นเจ้าของ ข้อคิดเห็น และความรู้สึกของผู้อื่น เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เรียนรู้การเป็นผู้นำผู้ตาม และเรียนรู้ความสำคัญของการร่วมมือกัน และควบคุมตนเอง เด็กจะได้รับคุณค่าเหล่านี้เมื่อเด็กมีอิสระในการเลือกวัสดุและการใช้สิ่งเหล่านี้ด้วยตนเองตามถนัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นรูปแบบการเรียนการสอนทางเดียวอย่างหนึ่งเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย จอห์นสัน และจอห์นสัน (1991 : 6-7) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือจัดขึ้น โดยการคละกันระหว่างนักเรียนที่มีความสามารถต่างกันนักเรียนทำงานร่วมกันและช่วยเหลือกันเพื่อให้กลุ่มของตนประสบผลสำเร็จในการเรียน สอดคล้องกับวัตินาพร ระวังทุกข์ (2542 : 34) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่เด็กเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือคนที่อ่อนกว่าสมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม สถาวิน

(1995 : 2-7) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นวิธีสอนที่นำไปประยุกต์ใช้ได้หลายวิชาและหลายระดับชั้น โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยโดยทั่วไปมีสมาชิก 4 คน ที่มีความสามารถแตกต่างกันเป็นนักเรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และอ่อน 1 คน นักเรียนในกลุ่มที่ต้องเรียนและรับผิดชอบงานกลุ่มร่วมกัน นักเรียนจะประสบผลสำเร็จก็ต่อเมื่อเพื่อนสมาชิกในกลุ่มทุกคนประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายร่วมกัน จึงทำให้นักเรียนช่วยเหลือซึ่งพากัน และสมาชิกในกลุ่มจะได้รับรางวัลร่วมกัน เมื่อกลุ่มทำคะแนน ได้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พัทรี ผลโยธิน(2540 : 60) กล่าวว่าโดยธรรมชาติเด็กวัยอนุบาลชอบที่จะเล่น จากการเล่นคนเดียว ต่างคนต่างเล่นแม้จะนั่งอยู่ด้วยกัน จนรู้จักเล่นด้วยกัน ซึ่งในระยะแรกนั้น การเล่นของเด็กยังมีลักษณะเอาแต่ใจตนเอง หวงของ ทะเลาะกันบ่อย แต่เด็กจะค่อยๆเรียนรู้ควบคุมตนเอง ยอมรับความรู้สึกของผู้อื่น และในที่สุดก็สามารถเล่นอย่างมีกฎเกณฑ์ง่ายๆ ยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องพยายามจัดกิจกรรม ฝึกให้เด็กรู้จักทำงานร่วมกัน ในกลุ่มย่อยอย่างค่อยเป็นค่อยไป และอย่างสม่ำเสมอ ทั้งให้กำลังใจหรือแสดงความชื่นชม เพื่อให้เด็กเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดการปรับตัวได้ดีในสังคมต่อไป การจัดการศึกษาระดับอนุบาลนั้นกล่าวได้ว่า มีกิจกรรมและสื่อหลายชนิดที่สามารถนำมาใช้ เพื่อส่งเสริมหรือปลูกฝังพฤติกรรมสัมพันธภาพทางสังคมของเด็ก โดยเฉพาะกิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ตั้งใจอนุบาลเป็นอย่างมาก กิจกรรมนี้นอกจากจะช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แล้ว ถ้านำมาจัดในรูปแบบให้เด็กมีโอกาสทำร่วมกัน ในกลุ่มย่อยประมาณ 3-5 คน จะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือของเด็ก แต่ทั้งนี้ครูจะต้องให้เวลา ให้โอกาสเด็กได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปัน ประนีประนอม ตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการเล่น และทำงานจนบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน ให้แต่ละคนรับผิดชอบ ทำงานอย่างเต็มความสามารถ และรู้จักประเมินความก้าวหน้าของตนเอง

จากการศึกษางานวิจัยพบว่า มีผู้นำวิธีการจัดประสบการณ์รูปแบบต่างๆ มาใช้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เช่น อโณชา ธีรธำรง (2550 : 60) ศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งข้อสังเกตพบว่า จะมีการใช้ทักษะกระบวนการกลุ่มและความร่วมมือ เป็นสื่อของการพัฒนาพฤติกรรมให้แก่เด็กปฐมวัย เสาวนีย์ รื่นสุข (2552 : 58) ศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มพบว่าพฤติกรรมความร่วมมือของเด็กเพิ่มขึ้นทุกสัปดาห์ ผ่องศรี แวงวรรณ (2553 : 65) ศึกษาพบว่าพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มพัฒนาเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นการจัดกิจกรรมที่เด็กได้ปฏิบัติจริงเด็กสามารถแสดงออกด้านจินตนาการ ได้พึ่งพาอาศัยกันในการร่วมแก้ปัญหา

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยในฐานะครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1 โรงเรียนบ้านวัดหลวงซึ่งได้ดำเนินการจัดประสบการณ์แก่เด็กในช่วงปีการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีปัญหา ด้านสังคมนิสัย ขาดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ได้แก่ การพูดที่ดีกับผู้อื่น การแสดงท่าทางเป็นมิตร การมีส่วนร่วมกับเพื่อน นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการทำงานด้านศิลปะที่ชอบเลียนแบบหรือทำกิจกรรมตามเพื่อนและชอบทำกิจกรรมอย่างเดิมซ้ำๆ ไม่มีการเพิ่มเติมผลงานที่แปลกใหม่ไม่สามารถบอกหรืออธิบายเรื่องราวผลงานที่ตนเองทำ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มาจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ มาพัฒนาพฤติกรรมสัมพันธภาพทางสังคมของเด็กที่รับผิดชอบ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ จะได้นำไปเพื่อเป็นแนวทางให้แก่ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ตลอดจนนำกิจกรรมไปจัดเพื่อพัฒนาความพร้อม ด้านสังคม ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญของเด็กปฐมวัยอีกด้านหนึ่ง

คำถามการวิจัย

การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือจะสามารถพัฒนาพฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคมของเด็กปฐมวัยได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคมของเด็กอนุบาลปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของเด็กอนุบาลปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ

สมมติฐานการวิจัย

พฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคมของเด็กอนุบาลปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นเด็กชาย-หญิง ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 จำนวน 20 คน โรงเรียนบ้านวัดหลวง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555

2. เนื้อหา

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 5 กิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรมการพิมพ์ภาพจากวัสดุธรรมชาติต่างๆ
2. กิจกรรมฉีก ปะ กระดาษสี และกระดาษเหลือใช้อื่น ๆ
3. กิจกรรมปะติดภาพ
4. กิจกรรมเล่นกับสี
5. กิจกรรมการปั้นสิ่งต่างๆจากแป้งโดและดินน้ำมัน

3. ระยะเวลาในการวิจัย

วิจัยในครั้งนี้ ทำการวิจัยในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 โดยใช้เวลา 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ครั้ง ครั้งละ 30 นาที ตามแผนการจัดด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ เนื่องจากกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมเสรีและสามารถบูรณาการร่วมกับกิจกรรมเล่นอิสระ เล่นตามมุม โดยจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานแบบปกติ (Base Line Data) เป็นเวลา 1 สัปดาห์ และจัดเก็บข้อมูลการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ อีก 5 สัปดาห์

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

4.2.1 พฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคมของเด็กอนุบาลปีที่ 1 ได้แก่ การพูดที่ติดกับผู้อื่น การแสดงท่าทางเป็นมิตร การมีส่วนร่วมกับเพื่อน

4.2.2 ความพึงพอใจของเด็กอนุบาลปีที่ 1 ที่มีต่อการกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ หมายถึง ชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เด็กปฐมวัย ได้มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ไปพร้อมกัน ซึ่งผู้วิจัยสนใจทำการประเมินพัฒนาการพฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคม ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมถึงการให้เด็กอนุบาลปีที่ 1 ร่วมกันทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือมีขั้นตอนคือ

ขั้นเตรียม : ครูแนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดเด็กเป็นกลุ่มย่อย ๖ คน ชาย – หญิง คละความสามารถเก่ง ปานกลาง อ่อน กลุ่มละ 4 คน ครูแนะนำระเบียบของกลุ่ม บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม แจกวัสดุประสังค์ของบทเรียน หรือการทำกิจกรรมร่วมกัน

ขั้นสอน : ครูนำเข้าสู่บทเรียน ซึ่งแจกเด็กให้เข้าใจวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมผลิตผลงานศิลปะสร้างสรรค์ ร่วมกันเพียง 1 ชิ้น ในเวลาและกิจกรรมที่กำหนด แนะนำเนื้อหาและแหล่งข้อมูล มอบหมายงานให้ เด็กแต่ละกลุ่ม และอธิบายขั้นตอนการทำงาน

ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม : เด็กเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย โดยที่กำหนดให้แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ ตามที่ได้รับมอบหมาย ภายใต้บรรยากาศของ การพูดที่ดีกับผู้อื่น การแสดงท่าทางเป็นมิตร การมีส่วนร่วมกับเพื่อน ความช่วยเหลือและส่งเสริมกัน สร้างความรู้สึกพึ่งพากันในกลุ่มให้ทุกคนต้องเรียนรู้เหมือนกัน บทบาทของสมาชิกในการทำงานกลุ่ม การประเมินผลงานจะเป็นระบบกลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกประสาทสัมผัส ได้คิดจินตนาการอย่างสร้างสรรค์ การใช้กล้ามเนื้อเล็ก และเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น วางแผน และลงมือปฏิบัติ การนำเสนอผลงานความภาคภูมิใจ สมาชิกของกลุ่มต้องรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม

ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ : เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เรียน ตรวจสอบผลงานรายบุคคลและผลงานกลุ่ม โดยการสังเกตพฤติกรรมจากครูผู้สอนและครูพี่เลี้ยง เป็นผู้ช่วยผู้วิจัย

ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานกลุ่ม : ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปบทเรียน ครูและนักเรียนช่วยกันประเมินผลการทำงานกลุ่ม วิเคราะห์ว่าอะไรคือจุดเด่นหรือจุดด้อยของงาน เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุง

2. พฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคมของเด็กอนุบาลปีที่ 1 หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มเด็กอนุบาลปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งประเมินได้จากการแสดงออกโดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ดังนี้

2.1 การพูดที่ดีกับผู้อื่น หมายถึงเด็กจะแสดงพฤติกรรมด้วยคำพูดการกล่าวทักทายอย่างสุภาพ พูดขอเรื่องเมื่อต้องการให้เพื่อนช่วย การกล่าวขอบคุณเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน การชมเชยเมื่อเพื่อนประสบความสำเร็จหรือกระทำเหมาะสม

2.2 การแสดงท่าทางเป็นมิตร หมายถึงพฤติกรรมเด็กที่แสดงออกด้วย การยิ้มแย้มแจ่มใสขณะคุยกับเพื่อน สบตาเพื่อนในขณะที่พูด แสดงความสนใจ โดยการแสดงออกทางร่างกาย ไม่ใช่ท่าทางหยาบคายเมื่อไม่พอใจเพื่อน

2.3 การมีส่วนร่วมกับเพื่อน หมายถึงพฤติกรรมเด็กที่แสดงออกด้วยการยืนหรือทำตามคำแนะนำของเพื่อน เมื่อเพื่อนเข้ามาช่วยทำกิจกรรม พูดกับเพื่อนขณะทำกิจกรรมร่วมกัน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน รู้จักแบ่งปันสิ่งของหรือขอแบ่งสิ่งของจากเพื่อนขณะทำกิจกรรมร่วมกัน ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร

3. ความพึงพอใจ หมายถึงความรู้ที่มี ความสุขหรือความพอใจของเด็กเมื่อได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือที่ครูจัดให้ ซึ่งประเมินได้จากการสอบถามความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สอบถามเด็กเป็นรายบุคคลซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบให้สอดคล้องกับพฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคมที่สนใจศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เด็กที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือมีพฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคมที่ดีขึ้น
2. เด็กที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือมีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น
3. ครูได้แนวทางการส่งเสริมพัฒนาเด็กปฐมวัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์รูปแบบใหม่